

Forord

Danmarks Grundforskningsfonds Center for Sortehavsstudier blev oprettet i begyndelsen af 2002 som et tværfagligt samarbejde mellem arkæologer, filologer og historikere med henblik på den antikke (græsk-romerske) kultur omkring Sortehavet og dennes møde med de forskellige lokale kulturer.

Centret var den 21. september 2002 vært for seminaret "På randen af det ukendte" der var det første i en række formidlende dansksprogede seminarer. Denne bog offentliggør seminarets fem bidrag (Jan Willem Drijvers' bidrag i dansk oversættelse).

Sortehavet var ikke en del af den græske verden fra begyndelsen. Homer nævner ikke havet et eneste sted i Iliaden og Odysseen, og det er først i det 7. århundrede f.Kr. at grækerne for alvor vover sig ind på dette hav, der i begyndelsen blev kaldt "Det ugæstfri Hav", *Pontos Axeinos*, men snart blev omdøbt – for ikke at fornærme det – til "Det gæstmilde Hav", *Pontos Euxeinos*. Grækerne anlagde en lang række kolonier både på sydkysten og nordkysten og kom således snart i tæt forbindelse med fremmede folkeslag som f.eks. thrakere og skythere.

Sortehavet og de omkringliggende strøg blev ikke kortlagt på én gang, og grækerne og romerne vedblev gennem hele oldtiden at have en ret unøjagtig forestilling om områdets geografi – både hvad angår Sortehavets og Det azovske Havs fysiske dimensioner, og med hensyn til den brogede etnografi.

Bogen tager udgangspunkt i fem antikke forfattere der hver på deres måde kommer ind på Sortehavets geografi og etnografi: *Herodot* (ca. 484-425 f.Kr.), *Xenofon* (ca. 430-355 f.Kr.), *Strabon* (ca. 64 f.Kr.-24 e.Kr.), *Ptolemaios* (ca. 100-170 e.Kr.) og *Ammianus Marcellinus* (ca. 330-400 e.Kr.). Herodot og Ammian skriver historie og Xenofon selvbiografi, hvorimod Strabons og Ptolemaios' værker er direkte geografiske – selv om det er på en meget forskellig måde.

I begyndelsen var grækernes forestillinger om Sortehavets udstrækning og form som sagt temmelig uklare. Herodot angiver således en længde der er dobbelt så stor som den virkelige, og hævder at Det azovske Hav ikke er meget mindre. De senere forfattere får bedre begreb om selve Sortehavet, men Det azovske Havs omfang overdrives stadig. Tønnes Bekker-Nielsen gør i sit kapitel rede for hvordan man har forsøgt at løse Ptolemaios' undertiden fejlagtige og selvmodsigende koordinater.

De antikke forfatteres beskrivelse af Sortehavsområdet geografi og etnografi støtter sig ofte snarere på litterære og antikvariske studier end på egenhændig udforskning, og den er i reglen anekdotisk i den forstand at den ikke så meget sigter på at give en dækkende og systematisk beskrivelse, men i stedet fremhæver de byer og folkeslag der har mytologisk eller historisk interesse. Det er karakteristisk, på forskellig måde, for både Strabons *Geografi* og Ammianus Marcellinus' Sortehavsekskurs som det fremgår af Jan Willem Drijvers og Arne Søby Christensens kapitler.

Grækernes møde med Sortehavet var samtidig ensbetydende med at barbaren træder i karakter. Bodil Due diskuterer i sit kapitel hvordan Xenofon fremstiller de lokale ikke-grækere ("barbarer") han kommer i berøring med på felttoget i Lilleasien. George Hinge undersøger hvordan grækernes forestillinger om nomaden præger Herodots beskrivelse af Skythiens etnografi og geografi.

Under den diskussion der fulgte efter indlæggene, stillede Vincent Gabrielsen det spørgsmål til George Hinge om han forsøgte at rekonstruere skytherne som de virkelig var, eller skytherne som Herodot opfattede dem?

Det har gennem flere hundrede år været et centralt problem for den historiske etnografi: forholdet mellem skytherne som de var, og skytherne som grækerne så dem. I dag vil man tilføje et tredje element til ligningen: skytherne som de så sig selv, deres valg af kulturelle og etniske strategier. Moderne forskning er meget opmærksom på at identitet ikke er noget på forhånd givet, men skabt – ofte selvskabt. Skythisk selvopfattelse har påvirket skythiske adfærdsmønstre og medført accept eller afvisning af græske kulturelementer; den har præget det billede skytherne videregav af sig selv, såvel som det de kunne fortælle om deres naboer længere mod nord og øst.

Over denne identitet der for en stor del er dannet gennem selvdefinition og traditionsopfindelse, ligger et lag af stereotypiske forestillinger om grækere kontra barbarer, bønder og nomader, aristokratiske rytterfolk over for plebejiske fodfolk. Man fristes til at kategorisere det hele som utroværdig fiktion, var det ikke fordi – som både Lise Hannestad og George Hinge fremhævede – elementer i den litterære beskrivelse af skytherne faktisk bekræftes af de arkæologiske fund.

Afgørende for en forståelse af vores tekster er, som det tydeligt fremgik af Bodil Dues og George Hinges indlæg, spørgsmålet om tekstens formål og genre. Herodot eller Xenofon havde ingen målsætning om at beskrive fortiden *wie es eigentlich gewesen*: deres historiefortælling var eksemplarisk, moraliserende og belærende. Også Strabon som vi er vant til at kalde for geograf, var – som Jan Willem Drijvers pointerede i sit indlæg – i sine egne øjne formentlig historiker. Selv for kartografen Ptolemaios fra Alexandria var det primære ærinde ikke at beskrive geografien, men at bevise nogle ideer om geometriens praktiske anvendelse.

delsesmuligheder. Og den rigdom af detaljer hos Ammian som ved første læsning giver et indtryk af selvsyn og fortrolighed med Sortehavet, viser sig snart at bygge på en samredigering af anekdotisk og antikvarisk stof, af *lecta* snarere end *visa*.

De fem foredrag på seminaret gav tilsammen et indtryk af den rigdom af information der findes i de tekstlige kilder til Sortehavet, men foredragsholderne fremhævede samtidig den fare der ligger i at betragte enkelte, løsrevne informationer uden at tage højde for hvorledes udvælgelse og videregivelse af informationerne er bestemt af genre, konventioner, traditioner og forfatterens bevidste valg. I diskussionen der fulgte, blev det også klart hvor mange nye og væsentlige spørgsmål der rejser sig når man sammenholder teksternes udsagn med geografiske data og arkæologiske fund. Forhåbentlig vil der blive mulighed for at forfølge nogle af disse spørgsmål i Centrets fremtidige arbejde.

Tønnes Bekker-Nielsen og George Hinge